

**KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ PARLAMENTER ASAMBLESİ
KEİPA**

ULUSLARARASI SEKRETERYA

Doc. GA53/CC52/REP/19/tr

**KEİPA GENEL KURULUNUN ELLİ ÜÇÜNCÜ OTURUMU
KÜLTÜR, EĞİTİM VE SOSYAL İŞLER KOMİSYONU**

RAPOR*

“KEİ Üye Devletlerinde Emeklilik Sistemleri”

Raportör: Sn. Zaza GABUNIA, Komisyon Üyesi (Gürcistan)

-
- 19 Haziran 2019 tarihinde Bakü'de tertiplenen Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonu'nun Tamamlayıcı Toplantısı'nın görüşüne sunulduktan sonra, akabinde 21 Haziran 2019 tarihinde Bakü'de gerçekleştirilecek olan Elli Üçüncü Genel Kurul'un onayına sunulacak olan Metin.

I. GİRİŞ

1. Emeklilik sistemleri, çoğu KEİ üye devletinde, siyasi tartışmaların kilit konularından birini teşkil etmektedir. Son birkaç yılda hem Bölge'deki ve hem de Avrupa'daki ülkeler tarafından başlatılan reformların iki büyük zorluğa cevap vermeleri gerekmektedir: Nüfusun giderek yaşlanması yönündeki demografik eğilim ve finansal krizlerin yaşlıların gelirleri üzerindeki etkisi. Gerekli yeterliliğe sahip emeklilik sistemleri istikrarlı ve müreffeh bir ekonomi yaratmaya olumlu katkıda bulunmaktadır.

2. KEİ Parlamenter Asamblesi, bazı KEİ ülkelerindeki emeklilik maaşları seviyelerinde ve bu ülkelerdeki emeklilerin yaşam standartlarında endişe verici eğilimlerin söz konusu olduğunu düşünmektedir. Bir dizi KEİ üye devletinde, emekliler, özellikle tatmin edici olmayan emekli aylıkları nedeniyle, geçimlerini sağlama konusunda önemli zorluklarla karşı karşıya bulunmaktadırlar.

3. Bununla birlikte, KEİPA, üye devletlerin, özellikle sosyal koşulların iyileştirilmesi ve bilhassa emekli yaşlılar olmak üzere toplumdaki en savunmasız gruplar arasındaki mevcut yoksulluğa karşı mücadele konusunda sosyal politikalarına öncelik vermek suretiyle ekonomilerinin sosyal sürdürülebilirlikleri ile paralel olarak gelişmesini sağlama çabalarını takdir etmektedir. Bu bağlamda, Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonu 52. Toplantısının ana gündem maddesi olarak "KEİ Üye Devletlerinde Emeklilik Sistemleri"ni tartışmaya karar vermiştir.

4. Küresel düzeyde, emeklilik çağındaki kişilerin % 68'i emekli aylığı almaktadır. Bununla birlikte, yaşlıların sosyal korunma hakkı, yaşlıların birçoğu için henüz bir realite olmaktan uzaktır. Düşük gelirli ülkelerin çoğunda, emeklilik çağındaki yaşlıların %20'sinden daha azı emekli aylığı almaktadır. Gelişmekte olan birçok ülkede de, yaşlıların büyük bir kısmı hala büyük ölçüde aile desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. İstatistikler, KEİ Bölgesi'nde emeklilik çağındaki kişilerin %80'inden fazlasının emekli aylığı aldığını göstermektedir, bununla birlikte, emekli aylığı tutarlarının, bazı durumlarda emeklilerin nezh bir yaşam sağlayabilmeleri için yeterli oranda olmadığı görülmektedir.

5. Asamble, Avrupa Sosyal Hakları Sözleşmesi'nin ruhuyla, sosyal uyumun sağlanması için sosyal korumanın şart olduğunu düşünmekte ve bu düşüncesini düzenli olarak yinelemektedir. Sürdürülebilir bir sosyal koruma sisteminin, yaşlı insanlara "*nezh bir yaşam sürmelerini ve kamu hayatında, sosyal ve kültürel yaşamda aktif bir rol oynamalarını sağlayacak düzeyde yeterli kaynakları*" sağlaması gerekmektedir. İyi tasarlanmış bir emeklilik sisteminin, tüm finansal vaatlerin küresel ölçekteki finansal krizler ve zorluklar bağlamında yerine getirilmesini sağlayacak şekilde, bugünün çalışanları için uygun maliyetli olması ve gelecek nesiller için de sürdürülebilir olması gerekir.

6. Bu Raporun amacı, KEİ üye devletlerindeki emeklilik sistemlerinin mevcut durumunu mercek altına almaktır. Rapor, ayrıca, iyi emeklilik sistemlerinin herkes için güvence altına alınabilmesine ilişkin üye devletlere gerekli kılavuz ilkeleri sağlayacak ve iyi uygulamaların paylaşılmasının gelecekte yararlı olabileceği ana alanları belirleyecektir.

7. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün temel amacı, Karadeniz Bölgesi'nin bir barış, istikrar ve refah alanına dönüşmesidir. KEİ Bölgesi'nin ekonomik entegrasyonu ile birlikte, bölge halklarının sosyal refahı, söz konusu vizyona ulaşılması bağlamında temel bir kalkınma faktörü olarak kabul edilmiştir. "KEİ Ekonomik Gündemi: Gelişmiş bir KEİ Ortaklığına Doğru" (2012 yılı Haziran ayında İstanbul'da benimsenmiştir), sosyal refahın KEİ'nin asli önceliklerinden biri olarak desteklenmesi gerektiğine atıfta bulunmaktadır.

8. KEİ üye devletlerinde yaşam kalitesi son yıllarda çeşitli değişimler geçirmiş olmakla birlikte, Karadeniz Bölgesi halkının refah ve mutluluğu açısından kademeli olarak iyileşme göstermeye başlamıştır. Yoksulluğu azaltma amaçlı yapısal reformlar ve programlar eşliğindeki pozitif makroekonomik eğilimleri sürdürmek suretiyle yaşam standartlarındaki iyileşmenin desteklenmesi konusu, halihazırda KEİ üye devletlerinin hükümetlerinin karşı karşıya olduğu en büyük zorluklardan birini teşkil etmektedir. Kurulduğu tarihten bu yana KEİPA, sosyal konularla ilgili çeşitli konuları görüşmüş ve ilgili olarak çeşitli tavsiye kararları almıştır:

- Engelli İnsanların Sosyal, Ekonomik ve Vatandaşlık Haklarının İyileştirilmesine yönelik 77/2004 sayılı Tavsiye Kararı;
- KEİ Üye Devletlerinde Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesine yönelik 100/2007 sayılı Tavsiye Kararı;
- KEİ Üye Devletlerinde Sosyal Uyum: Siyasal İstikrara Katkısı başlıklı 103/2008 sayılı Tavsiye Kararı;
- Küreselleşmenin KEİ Üye Devletlerinde Sosyal Politikalara Etkisi başlıklı 106/2008 sayılı Tavsiye Kararı;
- KEİ Üye Devletlerinde Sosyal Refah Reformları başlıklı 130/2012 sayılı Tavsiye Kararı;
- KEİ Bölgesindeki Genç İşsizlik ve İstihdam Politikaları: Genç Neslin Güçlendirilmesi İhtiyacı başlıklı 139/2014 sayılı Tavsiye Kararı;
- KEİ Üye Devletlerindeki Mültecilerin, Yerinden Edilen İnsanların ve Düzensiz Göçmenlerin Sorunları - Sosyal Uyum konulu 151/2016 sayılı Tavsiye Kararı;
- KEİ Üye Devletlerinde Genç Aileler İçin Sosyal Koruma ve Yardımlar başlıklı 160/2017 sayılı Tavsiye Kararı.

9. İşbu Rapor'a, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Sırbistan, Türkiye ve Ukrayna ulusal delegasyonları katkı sağlamıştır. Raporda kaynak olarak gösterilen materyaller, BM, AB, ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Avrupa Konseyi, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), vs. gibi diğer ilgili uluslararası kuruluşların resmi internet sitelerinden temin edilmiştir.

II. EMEKLİLİK SİSTEMLERİNİN ZORLUKLARI

10. Uluslararası uzmanlar, emeklilik sistemleri ile ilgili olarak hükümetlerin başa çıkmaları gereken ilk büyük zorluğun yaşlanan bir nüfusa yönelik demografik eğilim olduğu konusunda genellikle hemfikirdirler. Beklenen yaşam sürelerinin giderek artması ve giderek daha da azalan doğum oranları, emeklilerin oluşturduğu ve gittikçe artmakta olan bir nüfus kesimini, daha küçük bir işgücü kesiminin desteklemesine yol açmaktadır.

11. Geçen yüzyılın ortalarından bu yana, beklenen yaşam süreleri hızla artış göstermektedir. Beklenen yaşam süresi, ortalama olarak, her beş yılda bir, bir yıl artış kaydetmektedir. 2050 yılı itibarıyla, 65 yaş ve üstü yaşa sahip bireylerden oluşan küresel nüfus kesiminin iki katına çıkarak, toplam nüfusun %10'u yerine %20'sini oluşturacağı öngörülmektedir. Artan yaşam süreleri, bireysel ve toplumsal üretkenlik bakımından olumlu bir adım olsa da, bu değişimin, yaşlı insanları desteklemek için tasarlanan sosyal koruma sistemleri üzerinde derin bir etkisi vardır.

12. Yaşlı nüfusun genel nüfusa oranı doğurganlık ve ölüm oranlarındaki düşüşün devam etmesiyle küresel ölçekte hızlanacaktır. Yaşlı nüfusun (65 ve üstü yaşa sahip kesim) küresel nüfus içerisindeki payı 1960'da %5'ten, 2018'de %9'a yükselmiş olup, 85 ve üstü yaşa sahip kesimin nüfusunun en yüksek artış oranına sahip olacak olan kesim olmasıyla bu rakamın 2050'de %16'ya çıkması beklenmektedir. Eş zamanlı olarak, çocukların (0-14 yaş arası yaşa

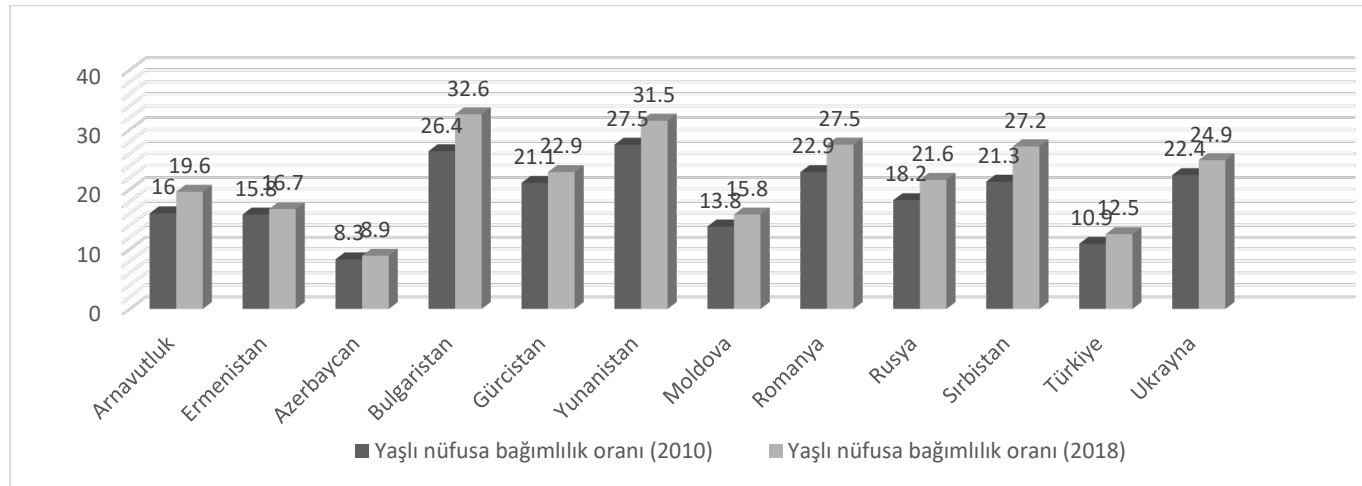
sahip kesim) genel nüfus içerisindeki payının, 1950'deki %37'den, 2018'de %26'ya düştükten sonra, 2050 yılında ise %21'e düşmesi öngörülmektedir.

13. KEİ üye devletlerindeki emeklilik sistemleri, finansal istikrarlarını iyileştirme konusunda kısa vadede güçlüklerle karşı karşıya bulunmakla birlikte, öngörülen demografik değişim karşısında sürdürülebilirlikleriyle ilgili ise uzun vadede güçlüklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Karadeniz ülkelerinin çoğundaki demografik eğilimler, bir bütün olarak, genel nüfusun yaşlanması ve azalan doğum oranlarıyla karakterize edilmekte olan Avrupa'daki demografik eğilimler ile benzerlik göstermektedir.

14. KEİ üye devletlerinin çoğunda nüfusun hızlı bir şekilde yaşlanıyor oluşu, mevcut emeklilik sistemleri üzerinde daha da fazla baskı yaratacaktır. Dolayısıyla, emeklilik sistemlerini daha geniş bir ekonomik ve sosyal politika çerçevesinde destekleyebilecek olan politikaların yürürlüğe sokulması büyük önem taşımaktadır.

15. Dünyada yaşlı nüfusa bağımlılık oranı (çalışma çağındaki nüfusun yüzdesi bakımından)¹, 2010 yılında ise %11,65 olarak gerçekleşmişken, 2016 yılında ise %12,96 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, son 56 yıl ele alındığında, en düşük değerine % 8,59 ile 1960 yılında ulaşmışken, en yüksek değerine ise %12,96 ile 2016 yılında ulaşmıştır.

Günümüzde, Karadeniz bölgesindeki tüm ülkelerde yaş bağımlılığı yüksektir ve her halükarda artmaktadır (Tablo 1).

16. Küresel emeklilik sistemleri üzerinde baskı oluşturan bazı ilave faktörler söz konusudur: emeklilik sistemlerine kolay erişimin olmaması - küresel düzeyde çalışanların %50'sinden fazlası kayıtdışı/örgütlenmemiş sektörlerde çalışmaktadırlar. Kendi işlerini yapanlar, kayıt dışı sektörlerde ve küçük şirketlerde çalışanlar, herhangi bir iş yeri tasarruf planına erişme olasılıkları en düşük olan ve de tasarruflarını biriktirme kabiliyetleri en sınırlı olan çalışan gruplarıdır.

17. Dünya genelinde finansal okuryazarlık seviyesi çok düşüktür. Bu durum, işveren veya devlet tarafından sağlanan tasarruflara ek olarak, daha çok kendi kendini yöneten ve özel tasarruflara dayanan emeklilik sistemleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Yetersiz tasarruf oranları, emeklilikte makul bir gelir seviyesinin elde edilebilmesi için desteklenme ihtiyacını

¹ Yaşlı nüfusa bağımlılık oranı, başkalarına bağlı olan yaşlıların - 64 yaşından daha yaşlı kişilerin - çalışma çağındaki nüfusa, yani 15-64 yaş grubundaki kişilere olan oranıdır. Veriler, başkalarına bağlı olan yaşlıların, çalışma çağındaki 100 kişilik nüfus başına oranı cinsinden gösterilmektedir.

doğuracaktır. Araştırmalar, ortalama yıllık maaşın %10-%15'inin tasarruf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Günümüzde çoğu ülkede bireysel tasarruf oranları bu oranlardan çok daha düşüktür.

III. EMEKLİLİK SİSTEMLERİNİN YAPISI

18. Yaşlı kadın ve erkeklere yönelik emeklilik sistemleri, dünyadaki en yaygın sosyal koruma biçimi olup, aynı zamanda ekonomilerin *sosyal koruma tabanları dahil olmak üzere, herkes için ulusal olarak uygun sosyal koruma sistemlerini ve önlemlerini uygulaması ((Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nın 202, 2012 sayılı Tavsiye Kararı)) ve 2030 yılı itibarıyla yoksul ve güvencesiz grupların çok büyük oranda kapsamaları gerektiğini ifade eden 1.3 sayılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi kapsamında da temel bir unsurdur.*

19. Emeklilik sistemleri, yaşlılık, sakatlık ve öncelikli lehtarların erken ölümü durumunda gelir sağlamak üzere tasarlanmıştır. Ayrıca, ekonomik büyümeyi teşvik eden uzun vadeli tasarrufların geliştirilmesine de katkıda bulunurlar. Emeklilik sistemleri uzun vadeli nitelikleri dolayısıyla çok yavaş bir şekilde değişim göstermektedirler. Hükümetlerin, bugünün emeklilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve bugünün işçilerine verilen sözleri tutabilmeleri, ancak zaman içerisinde emeklilik sistemlerini sürekli bir biçimde gözden geçirmeleri, değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeler sonucunda gereken önlemleri almaları halinde mümkün olabilecektir.

20. Uluslararası tecrübeler ışığında, emeklilik sistemleri birçok farklı şekilde düzenlenebilmektedir. Ülkelerin büyük çoğunluğu, en az bir emeklilik planı üzerinden ve çoğu zaman ise farklı türlerden katkı sağlayan ve katkı sağlamayan planların bir arada kullanılması yoluyla düzenli olarak nakit para yardımı şeklinde emekli aylığı sağlamaktadırlar.

21. Ülkelerin çoğu ya çok ayaklı bir emeklilik sistemi uygulamaya koymuşlar ya da mevcut emeklilik sistemini oluşturan ayaklar üzerinde değişiklikler yapmışlardır. Emeklilik planları ve emeklilik sistemini oluşturan farklı ayaklar, finansal, uzun ömürlü, davranışsal ve yasal riskler de dahil olmak üzere çeşitli derecelerde risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Tüm söz konusu ayaklarla ilgili olarak detaylı tasarıma dikkat edilmesi önemli bir husustur.

22. Bahsi geçen önemleri dolayısıyla, emeklilik sistemlerini oluşturan ayakların sınıflandırılması daha fazla açıklama gerektirmektedir. Emeklilik sistemlerinin, emeklilik sistemlerini oluşturan ayaklar temelinde düzenlenmesi, diğer etkenlere ilaveten, 1994 yılında Dünya Bankası araştırma departmanı tarafından yayınlanan raporda önerilen normatif yaklaşıma dayanmaktadır. Dünya Bankası, çok ayaklı modelin emeklilik reformu için en iyi yaklaşım olduğunu düşünmekte ve üç ayaklı bir yapı önermektedir: asgari bir gelir elde edilebilmesini mümkün kılacak şekilde, gelirin tahakkuku anında üzerinden ödeme alınmasına dayanan zorunlu kamusal ayak; istihdamdan elde edilen söz konusu geliri yerine koymak amacıyla, sermayelendirmeye dayalı, özel olarak yönetilen ve özel olarak finanse edilen zorunlu diğer bir ayak; sermayelendirmeye dayalı, özel olarak yönetilen ve özel olarak finanse edilen, bununla birlikte gönüllülük esasına dayalı son bir ayak.

23. Yukarıda bahsedilen yaklaşımından da anlaşılacağı üzere, Dünya Bankası, yalnızca gelirin tahakkuku anında üzerinden ödeme alınmasına ya da yalnızca fonlama esasına dayanan bir emeklilik sistemi modelini dışlamaktadır. Dünya Bankası'nın söz konusu yaklaşımı, biraz farklı bir sınıflandırma öngörmeyle birlikte, diğer uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından da benimsenmiş bulunmaktadır.

24. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), dört ayaklı bir sınıflandırma geliştirmiştir: birincisi, asgari geliri güvence altına almak için tasarlanmış kamusal ayak; ikincisi, istihdamdan elde edilen gelirin yerine geçen, gelirin tahakkuku anında üzerinden

ödeme alınmasına dayanan katkısız sosyal ayak; üçüncüsü toplu olarak finanse edilen planları içermekte olan ayak; ve dördüncüsü ise isteğe bağlı bireysel tasarruflara dayanan ayaktır.

25. KEİ üye devletlerinin çoğu da dahil olmak üzere, Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğu, farklı ayaklara (genellikle üç ayaklı olmak üzere) dayanan emeklilik sistemlerini uygulamaya koymuş olmakla birlikte, yine de her bir ülkede, farklı düzenlemeler ve farklı ayakların farklı şekilde kombinasyonlarının benimsenmesi söz konusudur.

26. Emeklilik sistemlerinin tarihsel gelişiminin, Karadeniz Bölgesi'nde karmaşık sistemlere yol açmış olması, söz konusu emeklilik sistemlerinin tutarlı bir şekilde sınıflandırılmasını ve dolayısıyla bu emeklilik sistemlerinin işleyişlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. Sosyal refah sistemleri arasındaki sınırları tanımlamak, ancak sınırlı bir dereceye kadar mümkün olabilmektedir.

27. Özel kesimi veya finanse edilen unsurları emeklilik sistemlerine daha fazla dahil etmek durumunda bulunan ülkelerin yapması gereken gelecekteki reformlar bağlamında, söz konusu emeklilik sistemlerinin gelecekte meydana gelmesi muhtemel krizlere dayanmalarının sağlanması önemli olacaktır.

28. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'ne göre, ekonomik, demografik, finansal ve sosyal belirsizlikler göz önüne alındığında hükümetler ve bireyler için en iyi yöntem, halihazırda birçok ülkede olduğu uygulanmakta olduğu üzere, emeklilik sistemine katkı sağlayan gelir kaynaklarının ve dengeli bir çok ayaktan oluşan emeklilik sistemlerinin geliştirilmesinin bir karışımını içeren yöntemdir.

IV. ULUSLARARASI ÇERÇEVE VE ULUSLARARASI DENEYİM

Küresel düzeyde:

Yaşlılık aylıkları konusundaki uluslararası standartlar

29. Yaşlıların, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler de dahil olmak üzere, sosyal güvenliğe ve sağlıklarını ve refahlarını desteklemek için yeterli yaşam standartlarına ilişkin hakları, 1948 yılı tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), (daha genel anlamda) 1966 yılı tarihli Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR), 1944 yılı tarihli Philadelphia Bildirisi ve Sosyal güvenliğe ilişkin sonuçlar (2001 yılı tarihli Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 89. oturumunda kabul edilmiştir) gibi başlıca uluslararası insan hakları belgelerinde ortaya konmuş bulunmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü

30. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) yasal belgeleri, söz konusu belgeleri onaylayan devletlerde, asgari kapsam ve yaşlılık yardımlarının düzeyi ((1952 yılı tarihli 102 sayılı Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi, 1967 yılı tarihli 128 sayılı Yaşlılık, Maluliyet ve Yetim/Dul Yardımları Sözleşmesi dahil olmak üzere, temel sosyal hakları sağlamaktadır.

31. 102 sayılı ve 128 sayılı Sözleşmeler, kazanç üzerinden katkı sağlanan emeklilik sistemleri (asgari fayda seviyelerini veya özellikle düşük kazançlı kişiler söz konusu olduğunda, bir bireyin geçmiş kazançlarının belirlenmiş bir oranına karşılık gelen ikame oranlarını garanti edecek şekilde) ve/veya genel veriler ya da mali durum araştırmaları sonuçları temelinde belirlenen sabit oranlı katkısız emeklilik sistemleri aracılığıyla emeklilik yaşına ulaşmış kişilere gelir güvenliğinin sağlanmasını öngörmektedir. KEİ üye devletleri arasında, 102 sayılı Sözleşme, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Türkiye ve Ukrayna tarafından onaylanmıştır. Sözleşme, 26 Şubat 2020 tarihi itibarıyla Rusya Federasyonunda da yürürlüğe girmiş olacaktır.

32. 2012 yılı tarihli (202 sayılı) Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararı, kapsamlı sosyal güvenlik sistemleri kurma ve ihtiyaç duyan herkesin erişimine açık olacak şekilde ulusal sosyal koruma tabanlarının oluşturulmasına öncelik vererek sosyal güvenlik kapsamını genişletme hususlarında üye devletlere yol göstermektedir. Sosyal güvenliğin bir insan hakkı ve de bir sosyal ve ekonomik zorunluluk olduğunun tekrar altını çizen bu belge, ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin temel bir unsuru olarak ulusal sosyal koruma tabanlarının kurulmasında ve korunmasında ülkeleri yönlendirmektedir.

33. Ulusal sosyal koruma tabanlarının, yaşam süresi boyunca temel sağlık hizmetlerine ve temel gelir güvenliğine etkili bir şekilde erişimin sağlanmasını mümkün kılabilmek için, ulusal düzeyde tanımlandıkları şekilde en azından aşağıda belirtilen sosyal güvenlik garantilerini içermeleri gerekmektedir: gebelik bakımı dahil olmak üzere temel sağlık hizmetlerine erişim; yaşlılar için temel gelir güvenliği; beslenme, eğitim, bakım ve diğer gerekli mal ve hizmetlere erişimi mümkün kılacak şekilde çocuklar için temel gelir güvenliği; ve aktif yaşta bulunan, bununla birlikte özellikle hastalık, işsizlik, doğum ve sakatlık durumlarından kaynaklı olarak yeterli gelir elde edemeyen kişiler için temel gelir güvenliği.

Bölgesel düzeyde:

Avrupa Konseyi

34. Avrupa Konseyi'nin Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (1961), 102 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesine atıfta bulunmaktadır. Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi, 1961'de kabul edilmiş ve 1996'da revize edilmiş olan bir Avrupa Konseyi Antlaşması'dır. Tüm KEİ üye devletleri tarafından benimsenmiş olan bu Antlaşma, sosyal güvenlik, sosyal refah ve sosyal hizmetler de dahil olmak üzere sosyal ve ekonomik insan haklarını güvence altına almaktadır.

35. Avrupa Konseyi, ayrıca, uluslararası standartları belirleyen sözleşmeler, yani Avrupa Sosyal Güvenlik Kuralları belgesi, söz konusu belgenin Eki ve de revize edilmiş olan Avrupa Sosyal Güvenlik Kuralları belgesi aracılığıyla Avrupa'nın ortak sosyal güvenlik standartlarını tanımlamıştır. Bu yasal belgeler, sosyal güvenlik seviyesinin asgari düzeyde uyumlaştırılması temelinde sosyal güvenlik alanındaki standartları belirlemek suretiyle, Avrupa Konseyi'nin birçok ülkesine, bu ülkelerde sosyal güvenlik ile ilgili olarak sürmekte olan reform sürecinde yol göstermektedirler. Standartları belirleyen bu belgeler, Avrupa sosyal güvenlik modeli olarak adlandırılmakta olan modelin altında yatan prensipleri ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği

36. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, Birlik yasaları ve de ulusal yasa ve uygulamaların öngördüğü kurallara uygun olarak, yaşlılıkta sosyal güvenlik yardımlarına hak kazanıldığını kabul ve tasdik etmektedir. Antlaşmalar, AB'nin üye devletlere destek vermesini öngörmekte ve emekli aylıkları da dahil olmak üzere, temel ilkeler ve mali denge konusunda ulusal yeterliliklerin gözetilmesi kaydıyla, üye devletlerin sosyal güvenlik konusunda işbirliği içerisinde olmalarını teşvik etmektedir.

37. AB mevzuatı, bir AB ülkesinden diğerine taşınan kişilerin emeklilik haklarını korumaktadır. AB mevzuatı, ulusal emeklilik kurallarının yer değiştiren emekçilere nasıl uygulanacağını (Sosyal güvenlik sistemlerinin koordinasyonuna ilişkin 883/2004 sayılı Avrupa Konseyi Yönetmeliği aracılığıyla) koordine etmekte ve özellikle emeklilik fonlarının faaliyetleri olmak üzere ek emeklilik temininin bazı yönlerini (kurumların mesleki emeklilik teminine ilişkin faaliyetleri ve denetimi hakkındaki 2003/41/EC sayılı Avrupa Konseyi Direktifi aracılığıyla) ve de yer değiştiren çalışanların haklarını (Ek emeklilik haklarının edinimine ve korunmasına ilişkin 2014/50/EU sayılı Avrupa Birliği Direktifi)

düzenlemektedir. Bütçe üzerindeki etkileri ve gelir dengelemesi konusundaki önemleri göz önüne alındığında, emeklilik sistemleri Avro bölgesinin istikrarı için temel öneme sahiptirler.

38. Emeklilik politikası, her bir AB ülkesi tarafından ulusal düzeyde belirlenmekte ve uygulanmaktadır. AB, karşılıklı öğrenmeyi ve en iyi uygulamaların değişimini kolaylaştırmak suretiyle, emeklilik planlarının yeterliliği de dahil olmak üzere, yüksek düzeyde bir sosyal koruma sağlanmasına yönelik ulusal çabaları desteklemektedir. Bu destek şunları içermektedir: Yaşlılık gelirlerinin günümüzdeki ve gelecekteki yeterliliğine odaklanan ve emeklilik politikaları hakkında genel bir değerlendirmede bulunan Avrupa Komisyonu ve Sosyal Koruma Komisyonu'nun 2018 yılı Emeklilik Planları Yeterliliği Raporu; Yaşlanma ile ilgili kamu harcamalarının sürdürülebilirliğine dair Yaşlanma Raporu; Ek emeklilik planlarının yaşlılık gelirlerinin yeterli gelmesine olan katkılarının araştırılması amacıyla ek emeklilik konusunda üst düzey bir uzmanlar grubunun oluşturulması. Avrupalıların refahı ve kamu maliyesinin sürdürülebilirliği konularındaki rolleri göz önüne alındığında, emeklilik planları, Avrupa Dönemi ekonomik koordinasyon döngüsünde öncelikli bir alanı teşkil etmektedir.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

39. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ)'nin Ekonomik Gündemi: "Gelişmiş Bir KEİ Ortaklığına Doğru", Bölge'deki ekonomik büyümeye yeni bir ivme kazandırmak için alınması gerekli olan ortak eylemlere yönelik çerçeveyi tanımlayan ve sürdürülebilir kalkınmanın önemini vurgulayan bir yol haritasıdır. Söz konusu belge, ilgili olarak aşağıdaki hedefleri ortaya koymaktadır: bölgedeki baskın demografik eğilimlere ve bu eğilimlerin istihdam, eğitim ve öğretim, sağlık ve sosyal hizmetler, cinsiyet eşitliği, çocuk koruması, göç ve toplumsal kapsayıcılık üzerindeki etkilerine gerekli önemi vermek suretiyle insan kaynaklarının sürdürülebilir şekilde geliştirilmesinin sağlanması; ve sürdürülebilir kalkınmanın ilke ve uygulamalarının, üye devletlerin ulusal mevzuatları, kamu politikaları ve kurumsal mekanizmaları dahilinde uzun vadeli hedefler olarak benimsenmelerinin sürdürülmesine yönelik tavsiyede bulunulması.

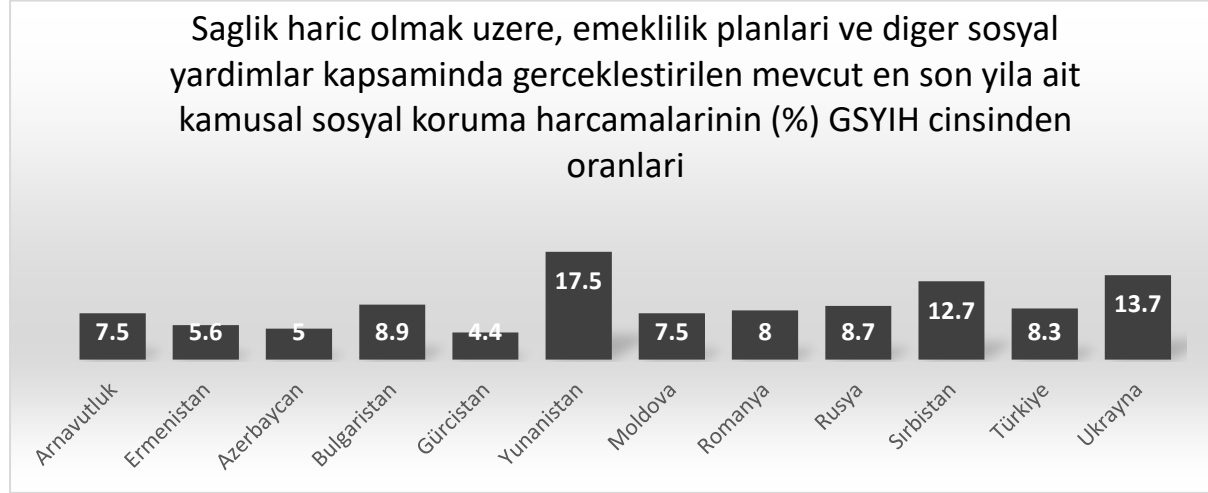
V. YAŞLI KİŞİLERE YÖNELİK SOSYAL KORUMA GİDERLERİ

40. Yaşlı kişilerin gelir güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan harcamaların seviyesi, emeklilik sistemlerinin gelişim düzeyini anlamak için faydalı bir ölçüttür. Ulusal kamu emeklilik harcama seviyeleri, demografik yapı, etkin sosyal güvence kapsamı, sağlanan yardımların yeterliliği, yapılan harcamaların GSYİH'ye kıyasla büyüklüğü ve emekli aylıkları ile sosyal hizmetlerin kamu ve özel sektör tarafından sağlanması konusundaki politika farklılıklarını içeren faktörlerin neden olduğu karmaşıklıktan etkilenmektedir.

41. Genel olarak, yüksek gelirli ülkeler, GSYİH'lerinin daha yüksek bir oranını, yaşlı nüfusun gelir güvenliği ihtiyaçları için tahsis etmektedirler. Gelişmiş ülkelerde öngörülen yaşlı nüfusun genel nüfusa oranının yüksek olması ve yeterlilik ve etkin kapsama bakımından halihazırda emeklilik sistemlerine ilişkin elde edilmiş olan mevcut kazanımlar (emeklilik sistemlerine dahil olmuş ve emeklilik maaşı alan yaşlıların oranı), gözlemlenmekte olan eğilimi netice veren önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal refah altyapısı güçlü olan ülkelerdeki eğilimlerin, daha yüksek sosyal koruma harcamaları gerçekleştirme yönünde olması beklenen bir durumdur.

42. Yaşlılara yönelik emekli aylıkları ve diğer sağlık dışı yardımlar için tahsis edilen kamusal sosyal güvenlik harcamaları, dünya genelinde GSYİH'nın ortalama olarak %6,9'unu oluşturmaktadır. Yaşlılara yönelik sağlık dışı yardımlar için tahsis edilen kamusal sosyal koruma harcamaları, ortalama %10,7 ile GSYİH'dan en fazla payı Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'daki ülkelere almaktadır. Orta ve Batı Asya ülkelerinde de söz konusu oranlar, göreceli olarak daha yüksek bir ortalama değer olan GSYİH'nın %6,8'si olarak ortaya

çıkmaktadır. Kuzey Amerika'da ülkelerinde GSYİH'ya kıyasla gerçekleştirilen ortalama harcama seviyesi, Orta ve Batı Asya ülkelerindeki ortalama harcama seviyesi ile aynıdır. KEİ üye devletlerinde emekli sistemlerine yönelik olarak gerçekleştirilen ortalama harcama seviyesi ise, Bölge GSYİH'sının %8,9'una karşılık gelmektedir. Bu oran dünya ortalamasına kıyasla daha yüksek bir değer olmasının dışında, diğer taraftan, dünya geneline kıyasla pozitif bir trend içerisinde bulunan KEİ üye devletlerinde emekli sistemlerine yönelik olarak gerçekleştirilen ortalama harcama seviyesini de teyit etmektedir.

Kaynak: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Sosyal Koruma Bilgi Bankası

VI. KEİ ÜYE ÜLKELERİNDEKİ EMEKLİLİK SİSTEMLERİ

43. KEİ ülkeleri, uzun vadede emeklilik sistemlerinin finansal istikrarını tehlikeye atabilecek demografik zorluklarla karşı karşıya bulunmaktadır. Öngörülen yaşam sürelerinin artması, mevcut ve gelecekteki emeklilik maaşlarının finansmanı konusunda daha fazla yük getirirken, diğer taraftan doğurganlık oranlarının azalması da sosyal güvenlik primlerini ödeyebilecek olan işçi sayısını azaltmaktadır.

44. KEİ üye devletlerinin çoğu, 1990'lı yıllarda gelirin tahakkuku anında üzerinden ödeme alınmasına dayanan emeklilik sistemlerini değiştirip, yerine fonlamaya dayanan emeklilik sistemi ayaklarını devreye sokmak suretiyle emeklilik sistemlerinde reform yapmıştır. Çoğu durumda, bu, özel emeklilik fonu şirketleri tarafından yönetilen, zorunlu kurumlar olarak tesis edilen yeni emeklilik fonları üzerinden olmuştur. Bu, idare ve varlık yönetimi boyutunun ticari şirketlere ihale edildiği, emeklilik katkılarının ise zorunlu olarak emeklilik sistemlerinden temin edildiği kamu-özel sektör ortaklığına bir örnektir.

45. KEİ Bölgesi genelinde, ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin faaliyet göstermekte olduğu demografik, ekonomik ve sosyal ortamlar sürekli değişmekte olup, bu değişiklikler, toplumlar ve sosyal transfer sistemleri için aşikar bir şekilde zorluklara neden olmaktadır.

46. Son yıllarda, KEİ üye devletleri, ya mevcut emeklilik planlarını geliştirip genişletmek suretiyle ya da yeni emeklilik planlarını devreye sokarak geniş çaplı sosyal refah reformları başlatmış bulunmaktadır. Aşağıda gösterildiği üzere, ekonomik krizin yarattığı acil sosyal ihtiyaçlarla yüzleşmek amacıyla tüm ülkeler tarafından birçok önlem alınmıştır. Bu süreçte, sosyal koruma sistemlerinin yeterliliğini etkileyen ve uzun süredir var olan sorunlar gün yüzüne çıkmış ve bu durum, sosyal koruma sistemleri ile ilgili olarak yapılan reformlara, daha derinlikli ve daha uzun vadeli olacak şekilde, devam edilmesi için bir fırsat sunmuştur.

47. KEİ ülkelerindeki yaşlı nüfusun artması ve KEİ ülkelerinin çoğundaki mevcut yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının halihazırda yüksek olması, emeklilik reformlarının

gerçekleştirilmesini gerektiren ön şartlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu reformlar arasında, daha ileri düzeyde bir emeklilik modeli için yasal çerçevenin oluşturulması, emeklilik sisteminin mali istikrarına yönelik kısa ve uzun vadeli önlemlerin alınması ve emekli maaşlarının yeterliliğinin iyileştirilmesi bulunmaktadır.

48. Bu konuda KEİ üye devletlerinin çoğunda kabul edilmiş olan değişiklikler aşağıdaki hususlarla ilgili olarak gerçekleştirilmiştir: sosyal güvenlik sisteminin gelirlerinin artırılması; sosyal güvenlik harcamalarının optimize edilmesi; emekli maaşlarının yeterliliğinin pekiştirilmesi; üç-ayaklı emeklilik modelinin geliştirilmesi ve bu modelin iyileştirilmesi; ve mevcut emeklilik planlarının netleştirilmesi ve daha da geliştirilmesi.

49. Gelecekte emeklilik sistemleri ile ilgili olarak gerçekleştirilecek reformlar, doğal olarak, sağlanan sosyal faydaların düzeyi, emeklilik yaşı, emeklilik aylıklarının endeksleneceği fiyatlar ve katkı payı oranları gibi emeklilik planlarının temel parametreleri üzerinde değişikliklerde bulunmak yoluyla, emeklilik planlarının sürdürülebilirliği konusunu ele alacaktır. Bununla birlikte, emeklilik sisteminin, yaşlıların yoksulluğunun azaltılmasındaki baskın rolü göz önüne alındığında, mali kısıtlamalar dahilinde yeterli sosyal fayda düzeyinin nasıl sağlanacağı konusuna ayrıca dikkat edilmesi gerekmektedir.

50. Ermenistan Cumhuriyeti'nin emeklilik sistemi, bir kamu emekliliği bileşenini, bir fon bileşenini ve bir gönüllü emeklilik bileşenini içermektedir. Kanun, aşağıda belirtilen hususlar temelindeki emeklilik sistemlerini öngörmektedir: ileri yaş, tercihli koşullar, uzun hizmet dönemi, maluliyet, ailenin geçimini sağlayan kişinin kısmi kaybı. Bu kapsamda, 63 yaşın üzerindeki bir kişi, en az 10 takvim yılı kıdeme sahip olması koşuluyla, emekliliğe hak kazanabilmektedir. Tüm çalışanların emekli maaşları, temel emekli maaşı (devlet tarafından belirlenmektedir) ve emeğe dayalı emeklilik maaşı (yine devlet tarafından belirlenen iş tecrübesi esasına göre hesaplanmaktadır) temelinde hesaplanmaktadır. Emekli maaşının emeğe dayalı kısmı, iş tecrübesine, bir yıllık iş tecrübesinin maliyetine ve emekli kişinin kişisel oranına göre hesaplanmaktadır.

51. Temel emekli maaşının büyüklüğü ve bir yıllık iş tecrübesinin maliyeti, Ermenistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenmektedir. Ermenistan Cumhuriyeti'nin "Kamu Emekliliği hakkındaki Cumhuriyet Yasasında yapılan Değişiklikler ve İlaveler" Hakkındaki Yeni Kanun Tasarısı, kamu emekliliği sistemine yeni bir enstrüman getirmiştir - asgari emeklilik. Kanununun kabul edilmesinden sonra hükümet tarafından belirlenen asgari emekli aylığı 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren artmış olup, asgari emeklilik maaşı tutarı 25.500 dramdır (48 Avro). Ermenistan Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından onaylanan Cumhuriyet Yasası Hükümeti Programı, kamu emekli maaşlarının miktarında ve ortalama emekli maaşlarının temininde periyodik bir artış öngörmektedir.

52. Emeklilik sisteminin zorunlu olarak finanse edilen bileşenine aşağıdaki taraflar (sosyal katkı payı ödeyen gruplar) zorunlu olarak katılmaktadırlar: 1 Ocak 1974 veya sonrasında doğmuş olan çalışanlar, noterler, bireysel girişimciler ve de öngörülen şekilde zorunlu bir emeklilik fonu için başvuruda bulunmuşlarsa 1974'ten önce doğmuş olan çalışanlar, bireysel emekliler. Zorunlu birikimli emeklilik fonları şunlardır: Riskten korunma fonu türev varlıkları amacıyla edinilen menkul kıymetlerin ağırlıklarının %50'yi geçmediği bir dengeli fon; koruma amaçlı edinilen menkul kıymetlerin ve türevlerinin fonun varlıkları dahilindeki ağırlıklarının % 25'i geçemediği bir muhafazakar fon; varlıkların menkul kıymetlere ve bunlara dayalı türevlere yatırım yapılamayacağı bir sabit gelir fonu.

53. Son yıllarda kamu emekliliği teminine ilişkin alınan önlemler, sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasını, emeklilik sisteminin elektronik bilgi sistemi altyapısının iyileştirilmesini, emeklilik ve ödenekler ile ilgili mevcut riskleri azaltılmasını, hizmetlere erişimin sağlanmasını, ve emeklilik maaşlarının ve ödeneklerin belirlenmesi ve ödenmesi

yönetiminin basitleştirilmesini hedeflemektedir. Ermenistan Cumhuriyeti, emeklilik sistemleri alanında, Anlaşma'ya Taraf Devletlerin vatandaşlarının emekliliklerini düzenlemenin yanı sıra, imzacı ülkeler arasında yer değiştiren kişilerin emekliliklerinin de birlikte hareketliliği esasını getiren Bağımsız Devletler Topluluğu Üye Devletlerinin Vatandaşlarının Haklarının Teminat Altına Alınmasına İlişkin Anlaşma'yı 13 Mart 1992 tarihinde imzalamıştır.

54. Ermenistan Cumhuriyeti, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü çerçevesinde, Rusya Federasyonu ve Ukrayna ile anlaşmalar imzalamış olup, halihazırda emeklilik sistemleri üzerine Avrasya Ekonomi Topluluğu (EurAsEC) Üye Devletleri ile hükümetler arası bir anlaşma imzalamak üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Ermenistan Cumhuriyeti, emeklilik sistemine ilişkin konuları ayrıca Avrupa Birliği ülkeleriyle de düzenli olarak görüşmektedir.

55. *Azerbaycan Cumhuriyeti* emeklilik sisteminin önemli bir bileşeni olan emekli maaşları, 2006 yılında yürürlüğe giren “ ‘İşçi Emeklilikleri hakkındaki’ Azerbaycan Cumhuriyeti Yasası” (Kanun) uyarınca değiştirilmiştir. Bu Kanun uyarınca, emeklilik sistemi bireysel kayıt sistemine ve emeklilik sigortası ilkelerine dayanmaktadır. Her bir çalışan, emekliliğe hak kazanabilmek için sistemde bireysel bir hesap açmakta, sonrasında belirlenen standartlar temelinde ve de birikmiş fonların ve sigorta sermayesi düzeltmelerinin hesaplanması suretiyle, kişisel gelirlerinden sosyal güvenlik ödemeleri yapmaktadır.

56. Söz konusu Kanun uyarınca, 3 çeşit işçi emekliliği bulunmaktadır: yaşlılık, maluliyet ve dul/yetim emeklilikleri. Yaşlılık ve maluliyet emekliliklerinin yapısı sigorta bileşenlerinden ve birikimli bileşenlerden oluşurken, dul/yetim emekliliği ise sadece sigorta bileşenini içermektedir. Aynı zamanda, özel durumlarda, emeklilik maaşının sigorta bileşeninde artış olabileceği gibi, hizmet yılına bağlı olarak emekli maaşlarında da artış söz konusu olabilir. Savaşlarda ölen kişilerin ailelerin yanı sıra, Gaziler ve Savaş Kurbanları da sigorta ödeneği almaya hak kazanmakta iken, eski devlet memurları, askeri personel, özel rütbeli kişiler ve bu kategori altında diğer devlet kurumlarında çalışanlar da, mevcut emeklilik maaşları kapsamında ek ödeme almaya hak kazanmaktadır.

57. Emekli maaşlarının sigorta bileşeni asgari ücretteki artış oranına göre yılda bir kez artırılmaktadır. Hizmet yılına göre düzenlenmekte olan ek ödemeleri içeren emeklilik maaşları ise, belirli pozisyonlarda emekli olmuş olan kişilerin çalışma hayatlarının sonu itibarıyla almış oldukları maaş artışlarının yeniden hesaplanması doğrultusunda artırılmaktadır. 1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla, ülkede emeklilik maaşı alan 1,3 milyon lehtar bulunmakta olup, aylık ortalama emeklilik maaşı 227 Manat (120 Avro) olarak tahakkuk etmiştir. Emeklilerin %58,3'ü yaşlılık aylığı, %30,1'i maluliyet aylığı ve %11,6'sı dul/yetim aylığını almaktadır. Geçtiğimiz yıl içerisinde, aylık ortalama işçi emekliliği maaşı tutarı %6.8, aylık ortalama yaşlılık emekliliği maaşı tutarı ise %7,3 oranında arttırılmıştır.

58. 1 Ocak 2019 tarihinde, “ ‘İşçi Emeklilikleri’ hakkındaki Azerbaycan Cumhuriyeti Yasası’na ilişkin Yasa Değişikliği Hakkındaki” Kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunda yapılan değişiklikler, vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, emeklilik sisteminin iki alanında reformların uygulanmasına izin vermektedir. Azerbaycan'da herhangi bir başvuruda bulunmadan veya belge sunmadan emekliliğe hak kazanmak mümkün olup, emeklilik hakkı elektronik formatta bir gün içerisinde tesis edilmekte ve emekliliğe hak kazanan kişi, aynı gün içerisinde, SMS, e-posta veya resmi bir mektup aracılığıyla, ilgili bildirim (emeklilik maaşı tutarı, söz konusu maaşın temin edileceği banka kartının verileceği zaman ve banka şubesi bilgilerini içeren) almaktadır.

59. 2019-2020 döneminde emeklilik maaşı alma yaşına ulaşmış olmakla birlikte, yeterli iş gününü tamamlayamamış veya yeterli emeklilik sermayesini biriktirememiş olan kişiler emeklilik hakkından mahrum kalma riski altındadır. Böyle durumlarda, tahsis edilen emeklilik maaşı, bahsi geçen kişilerin emeklilik sermayelerinin (tutarına bakılmaksızın), 1 Temmuz 2018

tarihine kadar bireysel bir hesapta tutulması konması koşuluyla, 1 Ocak 2006 tarihi öncesi itibariyle, 25-yıllık (otomatik olarak değerlendirilen hizmet süresi) sosyal sigorta bileşenini de içerecektir.

60. Yapılan reformlar sonucunda, emeklilik sermayelerini otomatik olarak biriktirme programının, 2019 yılına kadar nüfusun % 70'inin (36 bin kişi) emekliliğe hak kazanmasını mümkün kılması beklenmektedir. 2019 yılında, 19.5 bin kadar kişi, otomatik olarak değerlendirilen hizmet süresi avantajını kullanmış olup, tahsis edilmiş olan emeklilik ödenekleriyle birlikte toplam gelir %48 oranında artacaktır. Asgari emeklilik maaşının, cari yılın 1 Mart tarihi itibariyle önemli ölçüde artırılması amacıyla Cumhurbaşkanı tarafından ortaya konan yeni girişim sonucunda, emeklilik maaşı tutarı %38,5 oranında artarak, 116 Manat (60 Avro) ((ve çoğu kategoride 80 Manat (42 Avro)) yerine, 160 Manat (85 Avro) olmuştur.

61. Hükümleri ülkenin emeklilik sistemini düzenlemekte olan **Bulgaristan Cumhuriyeti**'nin ana normatif yasası, 1 Ocak 2000 tarihinden bu yana yürürlükte bulunmaktadır. Sosyal Sigortalar Kanunu'nun (SSK) yürürlüğe girmesiyle, zorunlu emeklilik programları sistemi (I. Ayak), zorunlu ek emeklilik planları (II. Ayak), ve gönüllülük esasına dayanan ek emeklilik programlarından (III. Ayak) oluşan üç-ayaklı emeklilik modeli devreye alınmıştır. Sosyal güvence sisteminin, gelirin tahakkuku anında üzerinden ödeme alınmasına dayanan zorunlu emeklilik planlarını (I. Ayak) içermesiyle, alınan yardımların/emekli maaşlarının miktarı ile sigortalı kişilerin kişisel maddi katkıları arasında yakın bir bağlantı kurulabilmesi mümkün olabilmıştır.

62. Zorunlu ek emeklilik sigortası (II. Ayak), bireysel emeklilik hesabında biriken ve sermayelendirilen, tanımlanmış sosyal katkılara dayalı ve sermaye bazlı emeklilik planları üzerinden uygulamaktadır. Gönüllülük esasına dayanan tamamlayıcı nitelikteki emeklilik sigortası (III. Ayak) sermaye tabanlı olup, kişilerin ya doğrudan kendilerinin ya da işverenleriyle müştereken gerçekleştirdikleri veya sigortalının katılımı olmadan sadece işverenler tarafından gerçekleştirilen harcamalar üzerinden sağlanan gönüllü katkılar aracılığıyla, yaşlılık ya da maluliyet durumunda üçüncü bir, ömür boyu ya da zaman tahditli, kişisel emekli aylığının yanı sıra, isteğe bağlı olarak emekli olmuş olan bir kişinin ölümü halinde dul/yetim aylığının da güvence altına alınmasına izin verir.

63. Devlet Sosyal Sigortası (DSS), geçici iş göremezlik, geçici olarak çalışma kapasitesinin azalması, maluliyet, doğum, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi nedenlerle sosyal ödenekler ve emekli aylıkları sağlamaktadır. Devlet Sosyal Sigortası (DSS)'na tabi olanlar, çalışma faaliyetlerine bağlı olarak, aşağıdakilere katkıda bulunmaktadır: Genel Hastalık ve Gebelik Fonu; Emekli Sandığı Fonu; Madde 69 kapsamında yer alan Kişilere yönelik Emeklilik Planları; İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Fonu, ve İşsizlik Fonu.

64. 2017 ve 2018 yıllarında çalışma tabanlı emekli maaşları, katkı sağlanan bir yıllık süre başına daha fazla değer atfedilmek suretiyle yeniden hesaplanmıştır. 1 Temmuz 2019 tarihinde, çalışma tabanlı emekli aylıkları %5,7 oranında yeniden hesaplanacaktır. 2020'den itibaren ise, emekli aylıkları, bir önceki yılın 31 Aralık tarihine kadar tanınmış olan emeklilik haklarının içerisinde bulunan yılın 1 Temmuz tarihinden geçerli olmak üzere Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu Denetleme Kurulu kararı ile yıllık olarak yüzde bazında güncelleneceği Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 100. Maddesi kapsamında yeniden güncellenecektir.

65. Emekli maaşlarının bir kısmının tutarının artırılması ile doğrudan bağlantılı bir diğer önlem ise, emekli maaşının azami tutarını belirleyen, sigorta gelirlerinin azami tutarının artırılmasıdır. Böylece, 1 Temmuz 2019 tarihinden itibaren, ödeneksiz olarak alınan bir veya daha fazla emekli aylığının azami tutarı 460'ten 620 Avro'ya çıkartılacaktır.

66. *Yunanistan*, 2016 yılı tarihli 4387 sayılı kanun kapsamında, eski ve yeni sigortalılar için tek tip kuralların benimsenmesini ve tüm emeklilerin emekli aylığı tutarlarının yeniden ayarlanmasını mümkün kılacak şekilde tüm mevcut sosyal güvenlik planlarının EFKA adlı bir kurum bünyesinde etkin bir şekilde birleştirilmesiyle eşitliği tesis etmiştir. Tek tip kurallar gereklidir, çünkü yaşamın temel riskleri karşısında, tüm sigortalı kişilerin aynı sosyal yardım seviyesine sahip olmaları gerekmektedir. İstisnalar sadece toplumun en savunmasız gruplarını (örneğin, engelliler) korumak için sağlanmıştır. Çiftçiler söz konusu olduğunda da yararlı bazı ödenekler mevcuttur, çünkü ortalama tarımsal gelir, çalışanların ortalama gelirlerinden çok daha düşüktür ve kırsal nüfusun önemli bir kısmından gelen katkılara karşılama konusunda konusunda nesnel bir yetersizlik söz konusudur.

67. 1 Ocak 2022 tarihinden başlayarak, tam emeklilik aylığına hak kazanma yaşı, 62 yaş (ilk çalışma yılından itibaren 40 yıl geçmiş olması veya 12.000 gün sigortalı olma şartlarından birinin gerçekleştirilmesi halinde) veya 67 yaş (4,500 gün çalışmış olma veya 15 yıl sigortalı bulunma şartlarından birinin gerçekleştirilmesi halinde) olarak belirlenmiştir. Emeklilik yaşı, ülke nüfusunun öngörülen ortalama yaşam süresindeki değişime bağlıdır. 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren, Ulusal Aktüerya (Sigorta İstatistikleri) Otoritesi (bağımsız bir organdır), her üç yılda bir, ulusal emeklilik harcamalarının gelişiminin sürekli izlenmesini kapsayan ve Avrupa Birliği Ekonomik Politikalar Komisyonu tarafından onaylanan aktüeryal bir çalışma hazırlamaktadır.

68. Ek veya yardımcı sigorta, birincil sigorta ile birlikte, Yunanistan sosyal güvenlik planının ilk ayağını oluşturmaktadır. Bahsi geçen sigortaları sağlayan organ, Birleşik Yardımcı Sosyal Güvenlik ve Toplu Yardımlaşma Fonu'nun yardımcı sosyal güvenlik koludur. Ek emeklilik planı (emeklilik, maluliyet veya dul/yetim aylıkları), asli güvenlik kurumu tarafından sağlananlara ek olarak sağlanan periyodik bir yardımdan oluşmakta olup, Devlet tarafından fonlanmamakta, esas olarak çalışanların ve işverenlerin katkılarından (maaşları özel ve kamu sektör tarafından verilen çalışanlar söz konusu olduğunda) veya kendi işlerini yapanların veya serbest meslek sahiplerinin katkılarından (zorunlu veya gönüllü olarak katkı payı ödemek suretiyle) karşılanmaktadır.

69. Özel ve kamu sektörü çalışanları, istihdam ilişkilerine (yarı zamanlı veya tam zamanlı, sözleşmeli veya kadrolu çalışan olmaları) bakılmaksızın bir ek sigorta veya yardımcı sigorta yükümlülüğü altında iken, kendi işlerini yapanların veya serbest meslek sahiplerinin dahil olduğu kategorilerden bazılarında da bir ek veya yardımcı sigorta yaptırmak bir zorunluluk olmakla birlikte, kendi işlerini yapanların veya serbest meslek sahiplerinin dahil olduğu diğer bazı kategorilerde ise ek veya yardımcı sigorta yaptırmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Gönüllülük esasına dayanan ve özel bir düzenleyici çerçevede yönetilen mesleki emeklilik fonları, ek sosyal güvenlik avantajları sağlamak ve Yunanistan sosyal güvenlik planının ikinci ayağını oluşturmaktadırlar.

70. *Moldova Cumhuriyeti*'nde emeklilik sistemi reformu 2017 yılı itibarıyla yürürlüğe koyulmuştur. Reformun amacı, emeklilik lehtarlarına nezh bir yaşamı garanti eden adil ve sürdürülebilir bir emeklilik sisteminin işleyişini sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için, bir kısmından aşağıda bahsedilen bir dizi önemli eylem gerçekleştirilmiştir. Bu eylemler arasında; tüm nüfus kategorileri için emeklilik hesaplama koşullarının ve yöntemlerinin birleştirilmesi; ve ödenmiş olan sosyal katkılar ile gelecekteki emeklilik sisteminin büyüklüğü arasındaki karşılıklı bağımlılığı sağlayacak şekilde, yaşlılık dolayısıyla alınan emekli maaşları için yeni bir hesaplama formülünün uygulanması bulunmaktadır.

71. Yeni bir hesaplama formülünün yürürlüğe sokulması, Avrupa Sosyal Güvenlik Kanunu'nun önerdiği %40 gösterge seviyesine ulaşmak için yerine koyma oranının (ortalama emeklilik

maaşı ile ortalama maaş arasındaki oran) artırılması ve de 1 Nisan 2017 tarihine kadar tesis edilen yaşlılık ve maluliyet maaşlarında değer ayarlamasına (geçmişte elde edilen garantili gelirin, gelirin elde edildiği zaman ile emekli aylığının tesis edildiği zaman zarfında para değerinde meydana gelen değişimleri dikkate alınması yoluyla) gidilmesi anlamına gelmekteydi.

72. Söz konusu diğer eylemler ise; Hem erkekler hem de kadınlar için emeklilik yaşının 63 yıla kadar kademeli olarak artırılması. Emeklilik yaşı, erkekler için her yıl 4 ay artacak şekilde, 1 Temmuz 2019 tarihine kadar, kadınlar için ise her yıl 6 ay artacak şekilde, 1 Temmuz 2028 tarihine kadar artmaktadır; Kadınlar ve erkekler için katkı payı ödenen nitelikli yılların 34 yıla (her yılda 6 ay olacak şekilde) kadar kademeli olarak birleştirilmesi; Emekli maaşı tesis edildikten sonra çalışmaya devam eden lehtarlar için yaşlılık emekliliklerinin incelenmesi; 335 Avro (1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla) tutarındaki asgari geçim tutarını aşmayan büyüklükte tesis edilmiş olan emekli maaşlarının % 10 oranında artırılması.

73. Moldova Cumhuriyeti, Moldova Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti arasında, sosyal güvenlik alanında bir taslak anlaşma gerçekleştirme ile ilgili olarak ikili müzakerelere başlama isteğini ve bu konudaki elverişliliğini ifade etmektedir. Bu anlaşmanın amacı, Yunanistan Cumhuriyeti'nde çalışan ya da çalışmış olan Moldova Cumhuriyeti vatandaşlarının sosyal güvenlik haklarını, özellikle de emeklilik haklarını korumak olmalıdır.

74. **Romanya** emeklilik sistemi, Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Birleşik Kamusal Emeklilik Sistemi hakkındaki 263/2010 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Zorunlu kamusal emeklilik planı (I. Ayak) sosyal güvenlik fonlarının, emeklilik sistemine katılan bireylerin ve tüzel kişilerin katkılarına dayanmakta olduğu ve sosyal güvenlik yardımlarının ödenmiş olan sosyal güvenlik primleri kapsamında yerine getirilmesinin gerektiği katkı payı esasına dayalı olarak düzenlenmiştir. Ocak 2015 tarihinden itibaren, erkekler için standart emeklilik yaşı 65 olup, 2030 yılı Ocak ayına kadar kadınların standart emeklilik yaşı da kademeli olarak 60'tan 63'e yükseltilecektir. Asgari katkı süresi hem kadınlar hem de erkekler için 15 yıldır. Tam katkı süresi ise, hem kadınlar hem de erkekler için 35 yıldır.

75. Maluliyet emekliliği planları üç seviyeden (seviye I, II ve III) oluşmakta olup, iş kazaları veya meslek hastalıkları nedeniyle veya işleriyle bağlantısı olmayan diğer hastalıklar veya kazalar nedeniyle tamamen veya kısmen (en azından yüzde elli oranında) çalışma kapasitelerini kaybetmiş olan kişilere ödenmektedir. Ölüm aylığı, ölmüş olan kişinin emekli olması ya da kamusal emeklilik sisteminden ödenmekte olan herhangi bir emekli maaşı alınmasına ilişkin şartları yerine getirmiş olması halinde, yetim kalan çocuklara ve dul eşe ödenmektedir. 16 yaşına kadar olan çocuklar, söz konusu emeklilik aylığını, herhangi bir önşart olmaksızın alırlar. Yaşları 16 ile 26 arasında olan çocuklar ise, herhangi bir eğitim görüyor olmaları halinde, eğitimlerini tamamladıkları tarihe kadar yetim aylığı alma hakkına sahiptirler.

76. Bir emeklilik maaşına hak kazanan ve aynı zamanda vefat etmiş eşi dolayısıyla dul aylığı alma şartlarını da yerine getirmiş olan eşler, iki emekli maaşı arasından daha yüksek tutara sahip olanını almayı seçebilirler. Dul/yetim aylıkları, ölmüş olan kişinin bir lehtar olmuş olması veya yaşamaya devam etmiş olması halinde yaşlılık emekliliğine hak kazanacak olması durumlarında, yaşlılık kaynaklı emekli maaşının veya düşürülmüş standart yaş kaynaklı emekli maaşının bir yüzdesi olarak hesaplanır. Söz konusu yüzde değeri, ölen kişinin geride bıraktığı ilgili maaş üzerinde hak sahibi olan hayattaki kişi sayısına bağlıdır ve bir kişi için %50, iki kişi için %75 ve üç veya daha fazla kişi için %100'dür.

77. Zorunlu özel ya da bireysel emeklilik planı (II. Ayak), bu kişilerin kamusal emeklilik sistemi güvencesi altında olmaları ve kamusal emeklilik sistemine bireysel olarak katkıda bulunmaları şartıyla, 35 yaşına kadar tüm hak sahipleri için zorunlu olup, 35-45 yaş grubu için

ise gönüllüdür. 1 Ocak 2018 tarihinden bu yana, emeklilik fonuna katkı payı %3,75'tir. Gönüllü özel emeklilik planı (III. Ayak), bireysel hesaplara dayalı, gönüllülük esaslı katılımı tanımlanmış olan bir katkı planıdır.

78. **Rusya Federasyonu'nda** emeklilik sistemi zorunlu emeklilik sigortasını, devlet emekliliğini ve ilave bir devlet dışı emekliliği içermektedir. Sigorta emekliliği en yaygın olan tür olup, bir işverenin her bir çalışanı için yaptığı prim ödemelerine dayanır. Sigorta emekliliği kapsamında sigorta primlerinin ödenmesi ortalama olarak yaklaşık yüzde 20'lik bir orana karşılık gelmektedir. Rusya Federasyonu'nda, zorunlu emeklilik sigortası, sigorta eden pozisyonundaki Rusya Federasyonu Emeklilik Fonu tarafından sağlanmaktadır.

79. Devlet politikasının zorunlu emeklilik sigortası alanındaki sosyal öncelikleri, 25 Aralık 2012 tarihli Rusya Federasyonu Emeklilik Sisteminin Uzun Dönemli Kalkınma Stratejisi ile belirlenmiştir. Stratejide belirtilen önlemlerin uygulanması, 2012-2017 döneminde emeklilik sisteminin geliştirilmesine yönelik ana hedeflerinin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bu hedefler: sosyal olarak kabul edilebilir bir emeklilik sigortası seviyesinin mümkün kılınması, emeklilik sisteminin dengeliliğinin ve uzun vadeli finansal sürdürülebilirliğinin sağlanması ve tarifelerin kabul edilebilir düzeyde tutulmasıdır. Emeklilik sistemini optimize etmek için alınan önlemler (emekli aylığı tahsis edilmesi için gereken asgari hizmet süresinin 5 yıldan 15 yıla çıkarılması, değerleri vatandaşların aylıklarının miktarına bağlı olan 30 farklı bireysel emeklilik oranı üzerinden asgari katılım şartının getirilmesi, vb.) zorunlu emeklilik sigortasına yapılan aktarımların dengelenmesine yol açmıştır.

80. Rusya nüfusunun yüzde 100'ü emeklilik sistemi kapsamındadır, yani tüm Rusya vatandaşları ya emekli maaşı almaktadır ya da ilgili şartları (emeklilik sigortası veya sosyal emeklilikler) yerine getirmeleriyle birlikte emekli maaşı alma hakları bulunmaktadır. 1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla sigortalı aylığı alanların sayısı 40,1 milyon kişidir. Yaklaşık 3,9 milyon kişi devlet emekliliği maaşı almakta ve yaklaşık 3,2 milyon emekli ise sosyal emeklilik maaşı almaktadır. Devlet emekliliği maaşı devlet bütçesinden finanse edilmekte olup, federal devlet hizmeti görevinde bulunmuş olan kişilere ödenmektedir.

81. Devletin sosyal politikası yaşlılara yönelik emekli aylıklarının düzeyini yükseltmeyi hedeflemektedir. Rusya'da, zorunlu emeklilik sigortası ile ilgili olarak anahtar önemi haiz mesele, üzerinden sigorta primlerinin ve emekli maaşlarının hesaplanmakta olduğu ücretlerin büyüklüğüdür. Aynı zamanda, müşahhas bir emekli maaşının büyüklüğü, işçinin yapmış olduğu katkıya, yani toplam hizmet süresine, maaş miktarına ve işvereni tarafından sigortalı kişinin şahsi hesabına ödenmiş olan sigorta primlerinin tutarına bağlıdır. Rusya'da, emeklilerin ikamet ettikleri bölgeler itibarıyla asgari geçim seviyesinin altında aylık emeklilik geliri almakta olan emekli bulunmamaktadır. Halihazırda herhangi bir işte çalışmayan tüm emeklilerin emekli maaşlarına, söz konusu emeklilerin ikamet ettikleri bölge için geçerli olan asgari geçim seviyesi düzeyine erişilmesini mümkün kılacak şekil sosyal destek katkısı ilave olunmaktadır.

82. Emekli maaş sisteminin iyileştirilmesi amacıyla, emekli maaşlarının tahsisine ve ödenmesine ilişkin Rusya Federasyonu'nun bazı yasal düzenlemelerinde (3 Ekim 2018 tarih ve 350-FZ sayılı Federal Kanun) değişiklik yapılmıştır. Federal yasa aşağıdaki hususları öngörmektedir: - 2019-2024 dönemine ilişkin olarak sigortalı emekli aylıklarının endekslenmesine yönelik esaslarının değiştirilmesi (emekli aylıkları enflasyon seviyesinin üzerindeki bir orana endekslenecektir); - genel anlamda emeklilik yaşı olarak belirlenmiş yaşın, yaşlılık aylığının ödenmesine olanak tanıyacak şekilde 65 ve 60 (sırasıyla erkekler ve kadınlar için) yaşlarına kademeli olarak (sırasıyla 1 Ocak 2019'dan itibaren) yükseltilmesi; - en az 42 ve 37 yıllık (sırasıyla erkekler ve kadınlar için) sigorta geçmişine sahip kişilere, genel anlamda

belirlenmiş olan emeklilik yaşına kıyasla iki yıl öncesinden yaşlılık sigortası aylığı alma hakkının verilmesi; - birçok çocuk annesi olan kişilere, 15 yıllık sigorta geçmişine sahip olmaları kaydıyla, erken emeklilik hakkı verilmesi (bahsi geçen erken emeklilik, üç çocuk doğurmuş ve bu çocukları yetiştirmiş olan anneler için 57 yaşından itibaren, dört çocuk doğurmuş ve bu çocukları yetiştirmiş olan anneler için 56 yaşından itibaren, ve beş veya daha fazla çocuk doğurmuş ve bu çocukları yetiştirmiş olan anneler için ise 50 yaşından itibaren söz konusu olacaktır).

83. *Sırbistan Cumhuriyeti*'ndeki emeklilik sistemi zorunlu emeklilik ve maluliyet sigortası sisteminden ve de gönüllü emeklilik fonlarından ve emeklilik planlarından birinden oluşmaktadır. Zorunlu emeklilik ve maluliyet sigortası sistemi, nesiller arası dayanışma ve cari finansman prensibine (gelirin tahakkuku anında üzerinden ödeme alınması) dayanmaktadır. Zorunlu sigorta, çalışanları (memurlar, ordu üyeleri, polis ve güvenlik hizmetleri mensupları dahil olmak üzere), kendi işlerini yapan kişileri (serbest meslek mensupları dahil olmak üzere), çiftçileri ve zorunlu sigortaya otomatik olarak dahil edilen kişileri kapsamaktadır.

84. Gönüllü emeklilik fonları ve emeklilik planlarından oluşan emeklilik sisteminin ikinci kısmı, 1 Nisan 2006 tarihi itibarıyla devreye alınmıştır. Bu sistem, üyelerin gönüllülüğüne, yatırım riskinin tahsis edilmesine ve varlıkların biriktirilmesine dayalı olarak ek emeklilik güvenliği sağlamaktadır. Sistem, gönüllü özel emeklilik fonları aracılığıyla uygulanmaktadır. Bir işveren, bir işveren birliği, bir meslek birliği veya bir sendika, çalışanları veya üyeleri için emeklilik primi ödemek amacıyla bir yönetim şirketi ile birlikte bir emeklilik planı yapabilmektedir.

85. Reformun gerçekleştirilmesinden önceki yıllarda ve reformun aşama aşama uygulanması sırasında, emeklilik sistemi, aşağıdaki sonuçlara yol açacak şekilde, yükümlülüklerini finanse etmekte büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır: sigortalı ve emeklilerin oranı büyük ölçüde azalmıştır; emeklilik sisteminin maliyetlerinin finanse edilmesine yönelik harcamaların yanı sıra bu harcamaların Sırbistan GSYİH'sı içindeki oranı önemli ölçüde artmıştır; emekli maaşlarının ödenmesinde gecikmeler söz konusu olmuştur; maluliyet emekliliğine hak kazanan kişilerin sayısı gereçlendirilmeyecek düzeyde artış göstermiştir.

86. Yukarıda bahsedilenler nedeniyle, 2001'den bu yana birkaç aşamada uygulanmış olan emeklilik sistemi reformu sistemin özelliklerini ve yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Emekli maaşlarının ve diğer yardımların ödemeleri düzene girmiş bulunmakta olup, emeklilerin 2000 yılı öncesi itibarıyla tahakkuk etmiş olan tüm alacakları ödenmiştir. Böylelikle, emeklilik sistemine olan güven tekrar tesis edilebilmiştir ve emeklilerin sosyal konumu da iyileşmiştir. Zorunlu sigorta parametrelerinin reformu, toplumdaki mevcut demografik değişiklikler ve devletin ekonomik potansiyeli ile, yaş itibarıyla emekliliğe hak kazanma koşulları arasında kademeli olarak belirli bir dengenin kurulmasını sağlamıştır. Yaş itibarıyla emekliliğe hak kazanma yaşı üç aşamada, ancak nispeten kısa bir süre içerisinde yükseltilmiştir. Sadece 10 takvim yılını içeren bir süreç içerisinde, her iki cinsiyet için de yaş itibarıyla emekliliğe hak kazanma yaşı 5'er yıl yükseltilmiştir.

87. Emeklilik sistemi yönetiminin reform süreci, hizmetlerin iyileştirilmesi, sistemin idari maliyetlerinin düşürülmesi, kayıtların iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik primleri tahsilatının kontrol edilmesi amacıyla yürütülmektedir. Gönüllü emeklilik sigortası henüz geliştirilme aşamasındadır. Sırbistan Cumhuriyeti, yurtdışında çalışan vatandaşlarının haklarını korumak amacıyla 29 sosyal güvenlik anlaşması imzalamıştır. Söz konusu sosyal güvenlik anlaşmaları, KEİ üye devletleri arasından ise, Bulgaristan, Romanya, Rusya Federasyonu ve Türkiye ile imzalanmıştır.

88. *Türkiye Cumhuriyeti*'ndeki sosyal güvenlik sisteminin genel yapısı, sosyal devlet anlayışıyla birlikte sigortacılık esaslarına dayanmaktadır. Sigortalılara sağlanacak sigorta yardımlarının hangi hallerde ve miktarda verileceği önceden belirlenmiş olup, uzun ve kısa vadeli sigorta kollarında hizmet sunulmaktadır. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik ve demografik değişimlerin neden olduğu tüm riskler sistem tarafından üstlenilmektedir. Türk sigorta sistemi, toplanan primler ile finanse edilmekte olup, aktif sigortalıdan alınan primler, tüm sigortalıların ödemelerini karşılamak üzere kullanılmaktadır.

89. Sosyal güvenlik çerçevesi 2006 yılında tek bir kuruluş altında birleştirildikten sonra, memurların, işçilerin ve esnafın sosyal güvenlik rejimleri mevzuat açısından 2008 yılında birleştirilmiştir. 2008 yılında uygulanan reformların gerekçesi, nüfus yapısının değişimi, finansmanla ilgili sorunlar ve sosyal güvenlik hak ve yükümlülükleri arasında norm birliği bulunmaması idi. Bu kapsamda, 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile yapılan reformlar, sosyal güvenlik sisteminin yeniden düzenlenerek, sistemin katılımcı, eşit ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasını amaçlamıştır. Dünyada sosyal güvenlik tarihinin en önemli ve büyük reformlarından biri olan "Sosyal Güvenlik Reformu" gerçekleştirilerek 2006 yılında farklı norm ve standartlara göre hizmet sunan SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı tel çatı altında birleştirilmiştir.

90. Sosyal güvenlik mevzuatına ilişkin olarak 1999 ve 2008 yıllarında yapılan reformlar sonucunda, emeklilik koşulları ve aylık hesabı parametreleri revize edilmiştir. Değişiklikler, mevcut hakların kaybının önlenmesi amacıyla, sigortalılığın başladığı tarihe atıfta bulunarak uygulanmıştır. Bu bağlamda, 08.09.1999 tarihinden önce sisteme kayıtlı olanlar, 08.09.1999 ve 30.4.2008 tarihleri arasında ve 01.05.2008 tarihinden sonra sisteme giriş yapanlar, sisteme girdikleri tarih itibarıyla yürürlükte olan yasalarda belirtilen emekliliğe hak kazanma şartları ve aylık hesaplamalarına tabidir. Emekliliğe hak kazanma yaşının 2036 yılından itibaren kademeli olarak artması ve hem erkek hem de kadınlar için 2048 yılı itibarıyla 65'e yükselmesi öngörülmüştür.

91. Yaş ve prim ödemesi gün sayısına ek olarak, emeklilik hesaplamalarında kullanılan güncelleme katsayısı, aylık bağlama oranı ve aylığa esas ortalama kazancın hesabı reform kapsamına alınmış olan diğer parametrelerdir. Ayrıca, her yıl Ocak ve Temmuz ayları itibarıyla, emekli aylığı ödemelerinin enflasyona dayalı olarak güncellenmesi temel kural olarak getirilmiştir. Emeklilik ödemelerine esas teşkil eden güncellenmiş kazançlar hesaplanırken, artık bir kişinin tüm kariyeri boyunca elde ettiği tüm kazançlar göz önünde bulundurulmakta, güncelleme katsayısının belirlenmesinde ise enflasyon ve gelişme hızı esas alınmaktadır. Ayrıca, emekli aylığı hesabında kullanılan her yıla ilişkin aylık bağlama oranı kademeli geçişle %2 olarak sabitleştirilmiştir.

92. Sosyal güvenlik ödemeleri bakımından emeklilerin yeterli yaşam standartlarına erişimini sağlamak için 5510 sayılı Kanununun 55. Maddesi ile gelir ve aylıkların alt sınır seviyeleri düzenlenmiştir. Yine aynı maddeye göre emekli aylıkları Ocak ve Temmuz aylarında bir önceki 6 aylık enflasyon oranlarına göre güncellenerek emekli maaşlarının enflasyon karşısında erimesi engellenmektedir. Ayrıca emekli aylıklarında bugüne değin çeşitli dönemlerde kanunda öngörülen alt sınırlara bağlı kalınmaksızın seyyanen artışlar yapılmıştır. 2018 yılı içerisinde yapılan düzenleme çerçevesinde emeklilere her yıl Ramazan ve Kurban Bayramlarında 1000'er TL' lik (yaklaşık 170 Avro) ek ödeme yapılmaktadır. Ayrıca emekli aylık seviyelerinin asgari 1000 TL (yaklaşık 170 Avro) seviyesine çekilmesine yönelik yasal düzenleme Ocak 2019' da yürürlüğe girmiştir.

93. 09.07.2003 tarihli ve 1058-IV sayılı "Zorunlu Kamu Emekliliği Sigortası" Kanunu'na (bundan böyle 1058 sayılı Kanun olarak anılacaktır) göre, *Ukrayna*'daki emeklilik sistemi üç ayaktan oluşmaktadır. İlk ayak, dayanışma ve sübvansiyon ilkelerine dayanan zorunlu kamu emekliliği sigortası ortak sistemidir. İkinci ayak, zorunlu kamu emekliliği sigortası birikimli

sistemidir. Üçüncü ayak ise, vatandaşların kamu dışı emekliliğin sağlanmasına ilişkin mevzuatın öngördüğü normlara ve şartlara uygun olarak emekli maaşı ödemeleri alabilmek amacıyla, vatandaşların, işverenlerin ve bunların birliklerinin emeklilik tasarruflarının oluşumuna gönüllü olarak katılma ilkelerine dayanan kamu dışı emeklilik sistemidir. Ukrayna'daki emeklilik sisteminin birinci ve ikinci ayakları, zorunlu devlet emeklilik sigortası sistemini oluşturmaktadır.

94. Ekim 2017'den bu yana, emekli aylıkları ortalama %29,7 oranında artmıştır. 2018 Ocak ayından bu yana, en az 25 yıllık sigorta kaydına sahip olan kişiler, 60 yaşına gelmeleriyle birlikte emeklilik maaşı almaya hak kazanmaktadırlar. Her geçen yılda, emekliliğe hak kazanmak için ön şart olarak sunulan kıdem yılı sayısı 1 yıl artmaktadır. 2028 yılı itibariyle, 60 yaş itibariyle emekli aylığına hak kazanılabilmesi için gereken kıdem yılı sayısı 35 yıl olacaktır. 2019 yılından itibaren, 25-35 yıl arası sigortalılık süresine sahip olunması durumunda emekliliğe 63 yaş itibariyle, 15-25 yıl arası sigortalılık süresine sahip olunması durumunda ise 65 yaş itibariyle hak kazanılabilecektir.

95. 35 kıdem yılına sahip erkekler ve 30 kıdem yılına sahip kadınlar için emeklilik yaşında hak kazanılacak olan asgari emekli maaşı, çalışma kabiliyetini yitirmiş kişiler için belirlenmiş olan asgari geçim düzeyi iken, 65 yaşına ulaşmış fakat kıdeme sahip olmayan emekliler için söz konusu tutar asgari ücretin yüzde 40'ı olarak belirlenmiştir. Azami emeklilik maaşı tutarı, ödenekler, zamlar, ek emeklilik maaşları, hedeflenen nakdi yardımlar, Ukrayna özel hizmetlerini görenlere yönelik emekli maaşları, emekli maaşlarının endekslenmesi ve kanunla belirlenmiş olan ek emeklilik maaşları göz önüne alındığında, özel vatan hizmetlerini yerine getirmiş olan belirli kategorilerdeki kişilere sağlanan ödemelere tahsis edilen ödenekler hariç olmak üzere, maluliyet emekliliği için belirlenen asgari geçim düzeyinin on katını aşamaz. 2017 yılında, asgari emekli aylığı %16,4 oranında artmış olup, 2018 yılında ise % 3,1 oranında artmıştır.

96. Mart - Nisan 2018 döneminde, Ukrayna Bakanlar Kurulu'nun 21 Şubat 2017 tarihli 103 sayılı Kararını uygulamak amacıyla, daha önceden hak kazanılmış olan emekli aylıklarının yeniden hesaplanması işlemi, "Askerlik Hizmetinden Terhis Edilmiş Olan Kişilerin ve Diğer Kişilerin Emekliliği" hakkındaki Ukrayna Yasası uyarınca, finansal destek hakkındaki güncel bilgilere dayanarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, 2018 yılı döneminde emekli aylıkları ortalama %6,7 oranında artmıştır.

97. Uluslararası düzeyde etkin bir emeklilik politikasının uygulanmasına yönelik işbirliğine gelince, Ukrayna, vatandaşların sosyal güvenlik alanına ilişkin uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yükümlülüklerini, aşağıdaki KEİ Üye Devletleri ile akdetmiş olduğu anlaşmalar üzerinden yerine getirmektedir: Bulgaristan Cumhuriyeti, Ermenistan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Azerbaycan Cumhuriyeti, Gürcistan, Moldova Cumhuriyeti. Sosyal güvenlik alanında, Romanya, Yunanistan Cumhuriyeti, Sırbistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti ile ikili uluslararası anlaşmalar akdedilmesne yönelik çalışmalar ise sürdürülmektedir.

VII. SONUC TESPİTLERİ

98. Nüfusun yaşlanmasına yönelik eğilim, açıkça, Avrupa emeklilik sistemlerinin karşılaştığı en büyük zorluktur. Uzun vadeli bir perspektif içeren emeklilik sistemlerinin sürdürülebilir gelişiminin mümkün kılınması, mevcut sistemlerin gelecekteki krizlere dayanacak kadar güçlü olmalarını sağlamak bakımından hayati öneme sahip olacaktır.

99. KEİ ülkelerinde yaşayan emekliler, maluller ve yaşlılar, ekonomik küçülmeden, artan yoksulluktan ve demografik değişikliklerden olumsuz olarak etkilenen, nüfusun en savunmasız kesimleri olarak ortaya çıkmaktadır. Asgari sosyal korumayı sağlamak amacıyla, nüfusun en savunmasız kesimleri, özellikle de yaşlılar odaklı olarak acil eylem alınması gerekmektedir.

100. Bununla birlikte, bahsi geçen durumlarla ilgili olarak, bir ülkeden diğerine büyük farklılıklar söz konusu olabilmektedir. KEİ ülkeleri için üstesinden gelinmesi gereken zorluk, gelirin tahakkuku anında üzerinden ödeme alınmasına dayanan zorunlu kamusal emeklilik sistemi ile fonlama prensibine dayalı emeklilik sistemleri arasındaki gerekli dengenin kurulabilmesidir. Asamble, toplumların, emeklilik sistemlerinin yoksullukla mücadele edecek ve yaşlılara ekonomik güvenlik sağlayacak şekilde tasarlandıkları kalkınma stratejilerini devreye sokmalarının önemli olduğunu düşünmektedir. Sistem içerisinde bir güvenceye sahip olan insanlar, yaşamın temel riskleri ile veya değişen ekonomik, demografik ve toplumsal koşullara hızla adapte olma gereksinimi ile başa çıkabilecektir.

101. Halkın sisteme güven duymasının ve bu alanda verilen sözlerin yerine getirilmesinin sağlanması, bireylerin çalışma ve emeklilik yılları boyunca tüketmeye ve harcamaya devam etmelerini sağlar. Bu zorlukla kazanılmış olan güvenin kaybedilmesi durumunda, emeklilerin harcama ve tüketim alışkanlıklarını kısımları riski ortaya çıkacaktır. Söz konusu kısmının, özellikle emekli nüfusun gittikçe daha da artmaya devam ettiği ülkelerde, ekonomi üzerinde olumsuz bir etkisi olacaktır.

102. KEİ üye devletlerinin emeklilik sistemleri üzerinde gerçekleştirdikleri reformlar, her bir ülkenin kendi demografik değişikliklerine ve ekonomik fırsatlarına uygun olarak sürekli şekilde uygulanmalıdır. Bununla birlikte, ülke ekonomilerinin, GSYİH'nın, istihdamın ve vatandaşların yaşam standartlarının artışı aracılığıyla gelişme kaydetmesinin, emeklilik sisteminin uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamada kilit bir faktör olduğunu belirtmek gerekmektedir.

103. Bölgesel düzeyde işbirliği hayati öneme sahiptir ve bu işbirliği sayesinde, bilgi ve iyi uygulamaların, uzmanlara, sosyal ortaklara ve STK'lara yönelik eğitim programlarının değişimi söz konusu olabilir. İlaveten, sosyal konular üzerinde KEİ çerçevesinde gerçekleştirilen sürekli etkileşim, mevcut işbirliğinin derinleştirilmesi ve Bölge halkları arasında karşılıklı güvenin tesis edilmesine katkıda bulunulması bakımında bir araç işlevi görebilir. KEİ üye devletleri, çoğu ülkenin emeklilik sigortası alanında benzer sorunlarla karşı karşıya bulunduğu gerçeği göz önüne alındığında, KEİ Bölgesinde uygulanan emeklilik sistemlerinin özellikleri ve ilgili olarak planlanan ve uygulanan reformlarla ilgili olarak yaşanan her türlü deneyimin paylaşımına açıktır.